

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาบุคลากรในทุกระดับทั้งที่เป็นผู้บริหารและในระดับปฏิบัติการถือเป็นหน้าที่หลักขององค์การ หรือหน่วยงานที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ องค์การหรือหน่วยงานใดหากขาดการพัฒนาบุคลากรแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพขององค์การหรือหน่วยงาน กระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะองค์การที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา มีกลุ่มบุคลากรที่ต้องพัฒนาซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มคือ นักเรียน นักศึกษา ระดับต่าง ๆ ประมาณ 10,053,064 คน ครู - อาจารย์ ประมาณ 519,815 คน และกลุ่มผู้บริหารการศึกษาประมาณ 44,000 คน ในบรรดากลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่มนั้น กลุ่มผู้บริหารการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษา ดังนั้นบุคลากรที่จะต้องพัฒนาเป็นอันดับแรก คือผู้บริหารการศึกษา ทั้งนี้เพราะผู้บริหารการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษามรรลุดุประสงคและเป้าหมายของรัฐบาล

การประถมศึกษาในระบบโรงเรียนได้เริ่มมีขึ้นในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2427 ต่อมาใน พ.ศ. 2430 ได้จัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น ซึ่งได้ยกฐานะเป็นกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ ในปัจจุบัน) และเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยประสานงานกับกระทรวงมหาดไทย ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารการประถมศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและระบอบการปกครองประเทศหลายครั้ง จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงมาสู่แบบปัจจุบัน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2523 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526) โดยมีสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบการจัด

การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา เป็นส่วนใหญ่ของประเทศ คือ มีโรงเรียนในสังกัดถึง 31,437 โรงเรียน นักเรียนจำนวน 9,190,860 คน ครู จำนวน 340,902 คน และบุคลากรอื่น ๆ อีกจำนวน 28,431 คน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2535)

นโยบายการพัฒนาผู้บริหารการศึกษา

องค์การหรือหน่วยงานโดยทั่วไป มอบหมายให้กองการเจ้าหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่ฝึกรวมบุคลากรทั้งหมดขององค์การ ไม่นิยมจัดตั้งกองฝึกรวมแยกออกมาต่างหาก สำหรับกระทรวงศึกษาธิการแต่เดิมไม่มีกองการฝึกรวมโดยเฉพาะ กองไหนมีความจำเป็นก็จะจัดการฝึกรวมกันเอง ต่อมากระทรวงศึกษาธิการเห็นว่าหากปล่อยให้ทุกกรมกองจัดฝึกรวมกันเอง คงจะไม่สะดวกนัก เพราะทุกวันการฝึกรวมยิ่งจะมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งขึ้นและกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะพัฒนา ผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดตั้งสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาขึ้น ทำหน้าที่ฝึกรวมผู้บริหารการศึกษาทั่วประเทศ ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงศึกษา ตั้งแต่ระดับต้นถึงระดับสูง ดังนั้นนโยบายของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาจึงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. นโยบายแรกเริ่มการจัดตั้งสถาบันฯ เนื่องจากสถาบันฯ ยังไม่มีสถานที่อบรมของตนเอง การดำเนินการฝึกรวมผู้บริหารระดับสูง และการฝึกรวมที่ต้องใช้เวลาการฝึกรวมระยะยาวต่าง ๆ สถาบันฯ จะยืมสถานที่ของส่วนราชการเป็นสถานที่ฝึกรวม สำหรับการฝึกรวมผู้บริหาร การศึกษาระดับรองลงมาสถาบันฯ มอบหมายให้ศูนย์ฝึกรวมประจำเขตการศึกษาเป็นผู้ดำเนินการฝึกรวมตามหลักสูตรและวิธีการที่สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กำหนด นอกจากนั้นสถาบันฯ ยังดำเนินการฝึกรวมร่วม หรือมอบหมายให้สำนักฝึกรวมอื่น ๆ จัดอบรมตามความจำเป็นและเหมาะสม

2. นโยบายระยะที่สองหรือนโยบายปัจจุบัน แนวนโยบายในระยะนี้ได้ยึดถือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย โดยสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาดำเนินการฝึกรวมเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นการฝึกอบรมเตรียมผู้บริหารการศึกษาเข้าสู่ตำแหน่งและฝึกอบรมเพื่อเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น (Pre-Promotional Training) ของทุกกรม กอง ในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ

ลักษณะที่ 2 เป็นการฝึกอบรมผู้บริหารการศึกษาประจำการ (In-Service Training) เน้นการฝึกอบรมเฉพาะผู้บริหารการศึกษาระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ ในลักษณะที่คละกัน (Cross-Section) เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติและเทคนิคใหม่ ๆ ทางการบริหาร และเพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์และการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างกรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะที่ 3 เป็นการฝึกอบรมเฉพาะสาขาวิชา (Specialized Training) ตามความต้องการของกรมต่าง ๆ และตามที่กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรเผยแพร่เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับวิชาการบริหารในสาขาวิชาเฉพาะต่าง ๆ ให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน

ลักษณะที่ 4 เป็นการสัมมนาระดมความคิด เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา ร่วมกัน ทำงานร่วมกันและประสานงานกันระหว่างกองต่าง ๆ เพื่อให้งานการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนการจัดฝึกอบรมผู้บริหารการศึกษาประจำการ (In Service Training) ของแต่ละกรมระดับต่ำลงมาสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษามอบหมายให้ศูนย์ฝึกอบรมประจำเขต ดำเนินการฝึกอบรมตามหลักสูตรและวิธีการที่สถาบันฯ กำหนด โดยเน้นเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของผู้บริหารเป็นสำคัญ

ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ได้กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งสำหรับข้าราชการครูในสายบริหารการศึกษาว่า จะต้องผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรและวิธีการที่ ก.ค.กำหนด และการฝึกอบรมดังกล่าวนี้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ได้มอบหมายให้สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาดำเนินการตั้งแตปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา

ความสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษา

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษารัฐบาลให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นการศึกษาระดับเดียวเท่านั้น ที่คนไทยทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาด้วยเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน ให้สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2528) โรงเรียนประถมศึกษาเป็นโรงเรียนแห่งแรก และแห่งสุดท้ายของคนไทยจำนวนมหาศาล ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นแหล่งสำคัญในการพัฒนาเยาวชน แต่เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการประถมศึกษาโดยวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทั้งส่วนที่เป็นปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต พบว่าการประถมศึกษายังมีปัญหาในด้านคุณภาพ โดยที่ปัญหาคุณภาพของการศึกษานั้นเกี่ยวข้องกับตรงกับความขาดแคลนความไม่เสมอภาค และคุณภาพของปัจจัยในการจัดการศึกษา ความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารและการจัดการ การจัดการเรียนการสอนไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526)

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญที่สุดหน่วยงานหนึ่ง เพราะเป็นหน่วยงานที่จะดำเนินการจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โรงเรียนประถมศึกษาในปัจจุบันสังกัดอยู่หลายหน่วยงาน มีประมาณร้อยละ 89 ของโรงเรียนทั้งหมดเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนเหล่านี้มีขนาดแตกต่างกัน กระจายอยู่ทั่วไปตามชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีทั้งโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่น้อยกว่า 100 คน จนถึงโรงเรียนที่มีนักเรียนมากกว่า 1,800 คน

การที่โรงเรียนจะจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้นนับว่าความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะผู้บริหารเปรียบเสมือนหัวใจของโรงเรียนด้วยเป็นผู้ส่งเสริมความก้าวหน้าของการเรียนการสอนเป็นผู้จัดการให้งาน

ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบงานของโรงเรียน ตั้งแต่งานสูงสุดมาจนถึงงานต่ำสุด (ธำรง บัวศรี 2516) ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการบริหารการศึกษา เพราะผู้บริหารโรงเรียนเป็นหัวหน้าหน่วยบริการที่เล็กที่สุดในการจัดการศึกษานโยบายหลักสูตร ความมุ่งหมายของการศึกษา หรือวิธีสอนต่าง ๆ นั้น โรงเรียนจะนำไปใช้หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียนทั้งสิ้น ถ้าผู้บริหารไม่เข้าใจหน้าที่ของตน ไม่ดำเนินการก็ให้ถูกต้องแล้ว นโยบายต่าง ๆ ก็จะไม่เป็นไปตามที่ราชการต้องการ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง (สมาน แสงมะลิ 2513)

ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับหวังที่จะให้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ (Leadership) สูงคือเป็นผู้ที่มีบทบาทที่เหมาะสม (Leadership Role) มีคุณลักษณะ (Leadership Traits) ที่เชื่อต่อความสำเร็จและมีพฤติกรรม (Leader's Behaviors) ที่ช่วยให้โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

การที่ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำสูง เชื่อว่าจะช่วยให้ผู้บริหารได้ใช้ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพ บริหารโรงเรียน ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ในความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร เราอาจจะกล่าวได้ว่าโรงเรียนจะดีหรือไม่ดีมีคุณภาพหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ (ก่อ สวัสดิพิณนิชย์ 2522) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นสถาบันที่รับผิดชอบในการสร้างและพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานเพื่อให้เป็นพลเมืองที่มี คุณภาพ จำเป็นต้องมีผู้บริหารโรงเรียนที่มีความรู้ ความสามารถ มีความสำนึกและความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ มีความชำนาญงาน ตลอดจนเป็นผู้นำในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน ซึ่งความรู้ความสามารถทักษะ และทัศนคติของผู้บริหารที่จะทำให้การดำเนินการของโรงเรียนบรรลุความสำเร็จตามที่ได้กล่าวมาแล้วได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียน จะต้องได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ

แต่จากการศึกษาข้อมูลและผลงานวิจัยพบว่า การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาส่วนมากยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่มาจากการขาดภาวะผู้นำ ซึ่งรวมถึงบทบาทคุณลักษณะและพฤติกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527) จากรายงานการศึกษาวิจัยดังกล่าวพบว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนอย่างแน่ชัด เนื่องจากทางราชการไม่ได้กำหนดรายละเอียดที่ต้องปฏิบัติไว้ ทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหารส่วนใหญ่ก็ไม่ได้รับการอบรมหรือชี้แจงให้ทราบในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติในหน้าที่รับผิดชอบนั้น

2. ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เข้าใจหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ในระดับที่ไม่ดีพอ ทำให้ไม่สามารถนิเทศครูหรือจัดกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ และผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารใช้เวลาในการปฏิบัติงานธุรการหรืองานอื่นมากกว่างานการเรียนการสอน เป็นเหตุให้เกิดผลกระทบต่อพฤติกรรมการสอนของครูและส่งผลไปถึงคุณภาพของนักเรียน ที่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตร

3. ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ ขาดการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน ทำให้ไม่ทราบผลการปฏิบัติงานและความก้าวหน้า ตลอดจนปัญหา อุปสรรคหรือแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข การปฏิบัติงานให้ดีขึ้น

4. ให้ความสำคัญในด้านการวางแผนและการปฏิบัติหรือดำเนินการตามแผนงาน/โครงการน้อยไป เป็นเหตุให้การบริหารขาดประสิทธิภาพ

5. ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท ทั้งนี้เนื่องจากทางราชการไม่ได้ กำหนดรายละเอียดที่ต้องปฏิบัติไว้ และการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่ได้รับการอบรมชี้แจงให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

6. ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเมื่อได้รับการปรับปรุงตำแหน่งให้สูงขึ้นหรือได้รับการแต่งตั้งโยกย้ายไปดำรงตำแหน่งในโรงเรียนใหม่ ซึ่งอาจเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก กลาง หรือใหญ่

จากสภาพปัญหาในการบริหารและความมุ่งหวังเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดตั้งสถาบันพัฒนาผู้บริหารขึ้น และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ปรับปรุงพัฒนาและจัดแบ่งส่วนราชการเป็นกองนิติกรและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผู้บริหาร

และเพื่อให้การพัฒนาบรรลุดังประสงค์ เกิดประสิทธิภาพในการบริหาร และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูก็ได้กำหนดให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารต้องผ่านการฝึกอบรมในหลักสูตรการพัฒนาผู้บริหารด้วย

ถึงแม้ว่าผู้บริหารโรงเรียนจะผ่านการฝึกอบรมตามข้อกำหนดดังกล่าวมาแล้วก็ตาม หลักสูตรดังกล่าวจะเน้นเฉพาะเรื่องงานในหน้าที่ของผู้บริหารเป็นสำคัญ ในส่วนของภาวะผู้นำนั้นมีเพียง 8 ชั่วโมงต่อการอบรมตามระยะเวลาในหลักสูตรของการอบรม 3 เดือน ทำให้ผู้บริหารขาดความเข้าใจเรื่องภาวะผู้นำ ทั้ง ๆ ที่ภาวะผู้นำนั้นเป็นปัจจัยอันสำคัญ ที่จะช่วยให้การบริหารองค์การบรรลุดังประสงค์และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าหากได้พัฒนาภาวะผู้นำให้กับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาวิเคราะห์บทบาทคุณลักษณะและพฤติกรรมและนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำที่สามารถใช้พัฒนาผู้บริหารได้อย่างเป็นรูปธรรมจะช่วยให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมสนองตอบนโยบายการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการอย่างมีประสิทธิภาพ อันหมายถึงการบรรลุเป้าหมายและนโยบายของการจัดการศึกษาในระดับชาติอีกด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง การนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างแบบจำลอง การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2. เพื่อนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาภาวะผู้นำ

1. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่มุ่งสร้างแบบจำลอง การพัฒนาภาวะผู้นำ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัย เพื่อนำเสนอแบบจำลองการพัฒนา ภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ

3. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัย การนำเสนอแบบจำลองการพัฒนา ภาวะผู้นำ ที่อาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีบทบาทของผู้นำ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำและทฤษฎี พฤติกรรมของผู้นำ ซึ่งมีแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

1) การศึกษาบทบาทของผู้นำ เป็นการศึกษโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของ สต็อกคิล (Stogdill 1974) ที่สรุปจากผลงานวิจัยได้ว่าผู้นำมีบทบาทสำคัญในองค์การอย่างน้อย 6 ประการดังนี้คือ

- (1) กำหนดวัตถุประสงค์และคงไว้ซึ่งทิศทางของเป้าหมาย
- (2) จัดดำเนินการหาแนวทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
- (3) จัดโครงสร้างองค์การรักษาไว้ซึ่งโครงสร้างองค์การ
- (4) อำนาจการให้กลุ่มเกิดความสัมพันธ์และสร้างบรรยากาศในการทำงาน
- (5) รักษาความยืดหยุ่นและสร้างความพึงพอใจของบุคลากรในองค์การ
- (6) สนับสนุนสร้างเสริมทั้งในการใช้กำลังกายและกำลังสติปัญญาในการ ปฏิบัติงาน

2) การศึกษาคุณลักษณะผู้นำ ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีของสต็อกคิล (Stogdill 1974) ที่สรุปการศึกษาภาวะผู้นำในส่วนที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำไว้ 6 ด้านด้วยกันคือ

- (1) ลักษณะทางกาย ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพทางกายดี แข็งแรง เป็นคนสง่างาม
- (2) มีภูมิหลังทางสังคมดี เป็นคนที่มีสถานะทางสังคมดี มีการศึกษาดี

- (3) มีระดับสติปัญญาดี มีการตัดสินใจดี มีทักษะในการสื่อสาร มีทักษะและความสามารถในการพูด
- (4) มีบุคลิกภาพดี มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจริยธรรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความตื่นตัวอยู่เสมอ
- (5) มีความผูกพันกับงานขององค์การ บรรลุเป้าหมายและองค์การประสบความสำเร็จมีความรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค
- (6) มีความสามารถทางสังคม เป็นคนที่มีเกียรติและได้รับการยอมรับจากสังคมและสมาชิกอื่น ๆ เข้าสังคมได้เก่ง มีปฏิสัมพันธ์ไวพริบและเฉลียวฉลาดในการสังคม มีความสามารถในการร่วมมือกับคนอื่น และมีความคิดที่ดีต่อความร่วมมือกับคนอื่นในสังคมและองค์การ

3) การศึกษาพฤติกรรมของผู้นำ ใช้กรอบแนวคิดการศึกษาของ John K. Hemphill and Alvin E. Coons ที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาโดย Halpin, Winer, Stogdill ซึ่งแบบที่ใช้ในการวัดพฤติกรรมผู้นำที่นำมาใช้คือแบบวัดที่เรียกว่า LBDQ. (Leader Behavior Description Questionnaires)

กรอบแนวคิดในการศึกษาแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ

เป็นการศึกษาหลักการทฤษฎีและองค์ประกอบของแบบจำลองที่อาศัยหลักการตามแนวความคิดของ เกทเชล และกานา แนคเลอร์ โรกอฟ และเทรนเนอร์ ไลบราวี เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาใช้สร้างแบบจำลองในการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหาร กรอบแนวคิดตามหลักการของเกทเชลและกานา เป็นกรอบแนวคิดที่นำมาใช้สร้างแบบจำลองที่เป็นแบบจำลองความคิดรวบยอดที่ประกอบด้วยแนวความคิดหลักที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดหลักนั้น ๆ ตามหลักการดังต่อไปนี้

1. เป็นหลักการที่เป็นกระบวนการและขั้นตอนของแนวความคิด (Conceptual Models)

2. องค์ประกอบของกระบวนการและขั้นตอนของแนวคิดของแบบจำลองที่สร้างขึ้น จะประกอบไปด้วย

1) แนวความคิดที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบนั้น ๆ
2) แนวความคิดที่ประกอบขึ้นเป็นแบบจำลองจะอยู่ในรูปขององค์การ (Organization) ที่แสดงทั้งความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ และสามารถติดตามตรวจสอบได้ทุกองค์ประกอบ

3) แนวความคิดที่นำมาสร้างเป็นแบบจำลองอยู่บนพื้นฐาน หลักการในการบริหาร และก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ใน 3 วัตถุประสงค์ คือ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย

กรอบแนวคิดตามหลักการของเบดเลอร์ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างแบบจำลอง ประกอบด้วย

1. ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่กำหนดเป็นแบบจำลอง จะต้องเป็นองค์ประกอบแบบครบวงจร
2. ต้องสามารถดำเนินการ (Treatment) ได้ด้วย กระบวนการฝึกอบรม
3. แบบจำลอง จะต้องสามารถประเมินผลได้ในทุกองค์ประกอบ ทุกกระบวนการทุกขั้นตอน และสามารถวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

กรอบแนวคิดตามหลักการของโรกอฟที่นำมาประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย

1. กระบวนการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการดำเนินการ
2. กระบวนการในขั้นปฏิบัติการ
3. กระบวนการประเมินและสรุปผลการปฏิบัติการ

กรอบแนวคิดตามหลักการของเทรนเนอร์ โอบารี่ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ ประกอบด้วย

1. การกำหนดลำดับและจำนวนขั้นตอนในโครงสร้างแบบจำลอง ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน 10 องค์ประกอบ
2. ความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอนในองค์ประกอบของแบบจำลอง จะต้องเชื่อมโยง อย่างเป็นเหตุเป็นผล
3. โครงสร้างของแบบจำลองจะต้องสามารถบูรณาการและนำเสนอรูปแบบการ ดำเนินการได้ในรูปแบบของโครงสร้างหลักสูตรและรายละเอียดของหลักสูตร
4. ในแต่ละขั้นตอนขององค์ประกอบของแบบจำลองและในแต่ละองค์ประกอบย่อย ของแบบจำลอง ต้องสามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรได้อย่างเป็นอิสระ

วิธีดำเนินการวิจัย

รายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีดังต่อไปนี้ :-

ขั้นที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้ :-

1. ศึกษาจากเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทคุณลักษณะผู้นำ และพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พฤติกรรมและคุณลักษณะของผู้ บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จากผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นอย่างง่าย (Stratified Simple Random Sampling)

ขั้นที่ 2 การศึกษาหลักการและองค์ประกอบที่สำคัญของแบบจำลองการพัฒนา ภาวะ ผู้นำ โดยศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ตำรา วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักการและองค์ ประกอบที่สำคัญของแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์แบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย ในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2

ขั้นที่ 4 ทดสอบแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 5 นำเสนอแบบจำลอง การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ภาวะผู้นำ (Leadership): หมายถึงความสามารถในการนำ (The ability to lead) ของผู้นำที่ประกอบไปด้วยบทบาทในการนำ (Leadership role) คุณลักษณะของผู้นำ (Leadership traits) และพฤติกรรมของผู้นำ (Leader behavior)

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา : หมายถึงผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ.2523 ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและทำหน้าที่ในการบริหารอยู่ในปัจจุบัน

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึงนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดภาควิชาบริหารการศึกษา หรือผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งเลขาธิการ รองเลขาธิการ ผู้อำนวยการ หัวหน้าการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นผู้พิจารณาและให้ความเห็นดังนี้

1. พิจารณาและให้ความคิดเห็นในแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ พฤติกรรม และคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา

2 .พิจารณาและให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบจำลองที่นำเสนอ

ผู้บริหารในระดับปฏิบัติการ หมายถึงผู้บริหาร ผู้บริหารสถานศึกษา หรือนักวิชาการที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึงโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

แบบจำลอง (Model) หมายถึง ผลรวมของส่วนหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในการที่จะบรรลุเป้าหมายขององค์การ และส่วนประกอบหรือองค์ประกอบเหล่านั้นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก มีจุดมุ่งหมายเป้าหมายและมีวัตถุประสงค์เฉพาะ มีกลไกการดำเนินการและยุทธวิธีเฉพาะของแต่ละองค์ประกอบนั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ได้แบบจำลองสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

2. สามารถประยุกต์แบบจำลอง การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ไปใช้พัฒนาภาวะผู้นำให้กับผู้บริหารการศึกษาอื่น ๆ ได้

3. สามารถประยุกต์แบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ไปใช้พัฒนาภาวะผู้นำให้กับนักบริหารทั่วไปได้

การรายงานผลการวิจัย

การรายงานผลการวิจัย มีลำดับขั้นตอนดังนี้ :-

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วยความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และการรายงานผลการวิจัย

บทที่ 2 วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาภาวะผู้นำ หลักการ และองค์ประกอบที่สำคัญของแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ทั้งในเชิงของทฤษฎีและผลงานวิจัย

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาบทบาทพฤติกรรม และคุณลักษณะในการเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และศึกษาหลักการ องค์ประกอบที่สำคัญของแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ แล้วนำผลการศึกษาไปสังเคราะห์แบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ นำแบบจำลองที่สังเคราะห์ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน เมื่อปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำไปประเมินโดยผู้บริหารในระดับปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อใช้ในการพัฒนาผู้บริหารต่อไป

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทหน้าที่พฤติกรรมและคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อนำคุณลักษณะที่วิเคราะห์ได้ไปสร้างแบบจำลองในการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าว ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ผลการประเมินแบบจำลองโดยผู้เชี่ยวชาญ และผลการประเมินของผู้บริหารในระดับปฏิบัติการ ส่วนที่สามเป็นการนำเสนอแบบจำลองกิจกรรมการดำเนินการตามแบบจำลอง โครงสร้างของหลักสูตร และรายละเอียดการนำหลักสูตรไปดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำ

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย ประกอบด้วย การนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

ภาคผนวก